

політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації : моногр. / І. М. Вахович. — Луцьк : Наддніпря, 2007. — 496 с.

В статті розглянуто механізм фінансового забезпечення політики стимулювання сталого розвитку регіону. Визначено зміст поняття фінансового забезпечення політики стимулювання сталого розвитку регіону. Предложено використовувати інвестиційно-інноваційне, податкове, трансфертне та інституційне стимулювання сталого розвитку регіону. Визначено джерела фінансових ресурсів, які спрямовані на забезпечення стимулювання сталого розвитку регіону.

The mechanism of finance providing of policy of stimulation of sustainable development of region is considered in the article. Maintenance of concept of the financial providing of policy of stimulation of sustainable development of region is determined. Using investment-innovative, tax, transfer and institutive stimulation of sustainable development of region is suggested. Sources of financial resources which head for providing of stimulation of sustainable development of region is determined.

УДК 332.122 (1-77)

Г. І. Румянцева

Нововолинський факультет

Тернопільського національного економічного університету

ПРАКТИКА ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВПК В РЕГІОНІ

Розкрито теоретичні засади функціонування території пріоритетного розвитку (ТПР) як різновиду спеціальних економічних зон з притаманним їм преференційним режимом. Проаналізовано практику інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання ТПР у Волинській області. На основі оцінки соціально-економічної ефективності функціонування створеної у Волинській області території пріоритетного розвитку обґрунтовано роль ТПР у розвитку економіки регіону та подоланні проблем, пов'язаних з необхідністю структурної перебудови економіки проблемних шахтарських регіонів. Обґрунтовано пропозицію щодо доцільності продовження практики створення території пріоритетного розвитку в окремих регіонах України.

Трансформація економічних відносин та активна інтеграція вітчизняної економіки у європейський та світовий простір актуалізують проблему підвищення ефективності державної регіональної політики. Важливість даної проблеми зумовлена також наявністю значних територіальних диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів України та необхідністю пошуку ефективних економічних механізмів їх подолання. Одним із апробованих світовою практикою шляхів активізації інвестиційної діяльності в регіонах є створення спеціальних територіальних господарських утворень, або спеціальних економічних зон (СЕЗ) та території пріоритетного розвитку (ТПР).

Проблематиці функціонування СЕЗ та ТПР присвячені наукові праці О. Анісімової, О. Маричевої, В. Пили, В. Письмака, О. Сиволап та ін. [1 – 5], в яких доведена роль спеціальних територіальних господарських утворень в активізації чинників регіонального розвитку, розглянуті особливості процесу управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, досліджені питання законодавчого, митного та фіскального регулювання. Однак ряд питань функціонування СЕЗ лишаються дискусійними, зокрема й певні аспекти питання кінцевої соціально-економічної ефективності від запровадження пільгового інвестиційного режиму.

Мета даного дослідження полягає в аналізі та оцінці соціально-економічного ефекту інвестиційної діяльності суб'єктів спеціальних територіальних господарських утворень на прикладі пріоритетного розвитку у Волинській області.

У 2001 р. Законом України «Про спеціальних режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області» у м. Нововолинську та селищі Жовтневому запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності.

За наявності багатоваріантності організаційних форм спеціальних економічних зон, до яких належать і території пріоритетного розвитку, їх сутність полягає у відносній відособленості певної території чи суб'єкта господарювання від загального режиму. Мета, з якою на території держави запроваджуються особливі преференційні режими господарювання, полягає в активізації підприємництва, інвестиційної та інноваційної діяльності, підвищенні зайнятості.

Економічну основу активізації підприємництва у СЕЗ та ТПР становить використання спеціальних преференційних режимів. Це означає, що господарська діяльність у їх межах ґрунтується на запровадженні системи пільг та заохочень, орієнтованої на стимулювання залучення підприємницького (інвестиційного) капіталу.

Під територією пріоритетного розвитку ми розглядаємо територію в межах населеного пункту чи району, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови і встановлюється спеціальний (преференційний) режим інвестиційної діяльності, стимулювання підприємництва, економічного зростання депресивного регіону, забезпечення високого рівня зайнятості населення, прискореного ринкового реформування економіки, оптимізації фінансових потоків.

В Україні для більшості ТПР податкові пільги є основою преференційного режиму. Інвестиційна діяльність передбачає типові фіскальні пільги, що стосуються сплати податку на додану вартість, податку на прибуток та ввізного мита.

Посилаючись на Дж. Стігліца, слід зауважити, що податкові пільги є «швидше знаряддям економічної політики, завдяки якому держава намагається здійснювати інвестиції в ті способи, які вона вважає особливо доцільними», і в ті галузі, регіони, «в які з тих чи інших причин було б інакше неможливо привабити інвестиції достатні для того, щоб галузі, регіони «були соціально оптимальними» [6].

За період функціонування спеціального режиму інвестиційної діяльності у Волинській області відстежується позитивна динаміка загального обсягу інвестицій. Цю тенденцію ілюструють дані рисунка 1.

Так, упродовж 2000-2009 рр., обсяг залучених інвестицій без урахування скасованих інвестиційних проектів досяг величини 40220,8 тис. дол. США. Динаміка надходження інвестицій в економіку регіону має стабільний характер, простежується формування тенденції до поступового збільшення їхніх обсягів. У 2009 р. обсяг інвестицій, залучених у ТІР Волинській області, зріс порівняно з 2008 р. на 294 тис. дол. США. Упродовж 2000–2009 рр. завдяки преференційному режиму інвестиційної діяльності всього залучено інвестицій на 39267 тис. дол. США. З огляду на це, пропонується розглядати даний показник як статистично значимий фактор впливу на поліпшення інвестиційного капіталу, активізацію інвестиційної діяльності в регіоні.

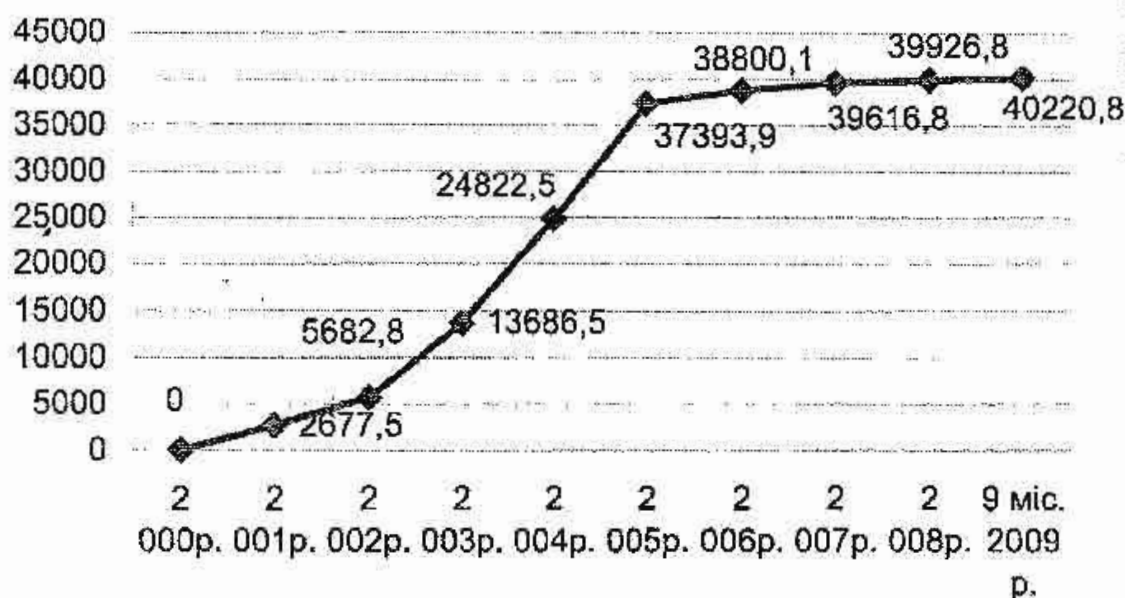

Рис. 1. Динаміка загального обсягу залучення інвестицій у ТІР Волинської області упродовж 2000-2009 рр. (тис. дол. США) [7]

Інвестиційні ресурси характеризуються різноманітністю форм. Структуру внесених інвестицій можна подати так: грошові внески — 62,2%, з них кредитні ресурси — 18%; матеріальні цінності — 11,2%; нематеріальні активи — 0,1%; реінвестиції — 25,7%; інші — 0,2% [7].

Важливим у даному дослідженні є вивчення впливу пільгового режиму інвестиційної діяльності на функціонування підприємств-суб'єктів ТІР Волинської області, оскільки збільшення обсягу інвестування, активізація інвестиційних проектів у регіоні є інструментами, що дозволяють посилити економічну самостійність та подолати деформації розвитку регіону. Результатом інвестування ТІР у Волинській області стало зростання обсягів промислової продукції з 4,7 млн. грн. у 2000 р. до 556, 6 млн. грн. у 2009 р. Загальний обсяг

реалізованої продукції суб'єктами господарювання ТПР зріс з 30,6 млн. грн. у 2000 р. до 1777,5 млн. грн. у 2009 р. [7]. Разом з тим, упродовж аналізованого періоду зростає роль підприємств-суб'єктів ТПР у формуванні економічного потенціалу регіону. Це підкреслюється ростом на 12,3% частки промислової продукції, виробленої суб'єктами ТПР, у обсягах промислової продукції Волинської області (з 0,5% до 12,8%). Їх роль у промисловому потенціалі міста Нововолинська стала визначальною. Питома вага обсягів промислової продукції, виробленої суб'єктами ТПР, у загальному показнику міста досягла 70%.

Функціонування ТПР у Волинській області сприяло появі інноваційної складової у діяльності місцевих підприємств. За 9 місяців 2009 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 10,8 млн. грн., що не спостерігалось до запровадження режиму ТПР. З'явився також експортний вектор діяльності ТПР, хоча світова фінансова криза обмежила її експортні можливості.

Починаючи з 2001 р., у ТПР Волинської області реалізовано 15 інвестиційних проектів (з них 3 інноваційні) загальною кошторисною вартістю 36,7 млн. дол. США, з яких 14 пов'язані з іноземними інвесторами. Найбільш потужними суб'єктами території пріоритетного розвитку є: ТзОВ «БРВ-Україна», що спеціалізується на виробництві мебелі; ТзОВ «Нововолинський олійно-жировий комбінат» (м'які маргарини, соуси, олія); ТзОВ «Волинська фабрика гофротари» (виробництво гофротари).

Активізація інвестиційної діяльності в ТПР має своїм наслідком і соціально-економічні ефекти, зокрема зростання доходів зайнятих працівників. Упродовж 2000–2009 рр. заробітна плата зросла з 190,7 грн. до 1845 грн. (табл. 2) і є на 235 грн. вищою від середньої зарплати по області. З цей же період на 62% зменшилось число зареєстрованих безробітних.

В контексті впливу пільгового режиму інвестиційної діяльності на регіональний розвиток слід зазначити, що функціонування ТПР спричинило прискорене економічне зростання регіону, котрий мав виражені ознаки репресивності. Це підтверджується позитивною динамікою обсягів промислової продукції у м. Нововолинську. Обсяг промислової продукції, виготовленої підприємствами міста, зріс з 97,2 млн. грн. у 2000 р. до 795,1 млн. грн. у 2009 р. (у вісім разів). Інвестиційна діяльність протягом 2000–2009 рр. при цьому сприяла зміні структури економіки міста. Так, до 2000 р. серед її галузей провідне місце посідає добувна (вугільна) промисловість, на яку припадало 40,7% обсягу реалізації продукції промисловості.

Створення в умовах ТПР нових виробництв, зокрема деревообробної, хімічної, машинобудівної, харчової та целюлозно-паперової промисловості, виробництва гумових та пластмасових виробів, замістило закриття шахт, запобігло виникненню гострої соціальної напруженості, пов'язаної з безробіттям вивільнених шахтарів. Сьогодні домінуючі позиції посідають обробна промисловість (47,5%), виробництво транспортного устаткування (11,5%), целюлозно-паперова промисловість (9,73%) [7].

Таблиця 1

Динаміка обсягів промислової продукції у Волинській області*

Роки	Обсяг промислової продукції (робіт, послуг), млн. грн.			Питома вага обсягів промислової продукції виробленої на ТПР, СЕЗ в обсягах продукції	
	ТПР у Волинській області	Місто Нововолинськ	Регіон	Міста (%)	Регіону (%)
2000	4,7	97,2	967,5	4,8	0,5
2001	74,4	150,7	1176,0	49,4	6,3
2002	89,9	174,9	1434,8	51,4	6,3
2003	169,0	216,3	1935,1	78,1	8,7
2004	262,0	356,5	2722,0	73,6	9,6
2005	299,0	434,5	3580,1	69,0	8,4
2006	360,2	554,2	4916,6	65,0	11,3
2007	523,1	796,2	4792,1	65,7	10,9
2008	609,7	882,3	4956,7	69,1	12,3
2009**	556,6	795,1	4350,0	70,0	12,8

* Складено за статистичними даними Виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області та Головного управління економіки Волинської облдержадміністрації.

** Дані наведені станом на 01.01.2009 р.

Зазначимо також, що саме завдяки вкладеним інвестиціям у місті вдалося зберегти інфраструктуру будівельної, транспортної галузей, сфери обслуговування.

Досягнуті результати є наслідком залучення переважно іноземних інвестицій і не пов'язані з переміщенням вітчизняного капіталу з інших регіонів України. Дані рис. 2 ілюструють випереджувальні темпи приросту прямих іноземних інвестицій на одиницю населення м. Нововолинська проти показників темпів приросту по області. Така тенденція пояснюється активною динамікою загального обсягу інвестицій, залучених у ТПР за час дії пільгового режиму інвестиційної діяльності у 2002–2005 рр., та залученням інвестицій на реалізацію інвестиційних програм органів місцевого самоврядування, спрямованих на реконструкцію житлово-комунального господарства міста, що також є безпосереднім наслідком результатів функціонування ТПР.

Таким чином, позитивний вплив ТПР на концентрацію капіталу в місті є очевидним.

Важливим у нашому дослідженні є вивчення соціально-економічних ефектів від створення та функціонування ТПР, що полягають у створенні нових та збереженні наявних робочих місць, підвищенні добробуту населення.

Упродовж 2000-2009 рр. у межах створеної у Волинській області території пріоритетного розвитку, було організовано 2218 нових робочих місць, у тому числі для працевлаштування шахтарів — 520. Завдяки створенню нових

та збереженню наявних робочих місць вдалося досягти зниження кількості безробітних з 2587 осіб у 2000 р. до 992 осіб у 2009 р. Рівень безробіття по місту Нововолинську знизився з 9,6% у 2000 р. до 4,0% у 2009 р. Для порівняння: у 2000 р. по області цей показник склав 6,95%, а у 2009 р. — 4,3%. Безробіття в місті зменшилося до рівня, нижчого, ніж у середньому по області.

Заслугує на увагу той факт, що завдяки вкладеним інвестиціям, вдалося покращити соціально-психологічний клімат у місті, зокрема відбулося скорочення трудової міграції до країн СНД та Європи. За статистичними даними, у 2009 р. міграційний рух населення відбувся з позитивним сальдо. Так, до міста прибула 771 особа, а виїхало за її межі 508 осіб. Поряд з цим спостерігається покращення демографічної ситуації. У січні-грудні 2009 р. народилося 711 дітей, що на 67 осіб (10,4%) більше ніж у 2008 р. Порівняно з відповідним періодом 2008 року показник народжуваності зріс з 11,2 до 12,4 новонароджених на 1000 мешканців.

Таким чином, зважаючи на складові соціально-економічного ефекту від створення та функціонування ТПР Волинської області, слід стверджувати, що розвиток ТПР має позитивний вплив на розв'язання комплексу проблем, пов'язаних зі створенням і збереженням робочих місць, проведенням структурної реформи та подолання репресивності «затухаючих» вугільних басейнів, збереженням належного рівня життя населення.

Наслідки функціонування ТПР позитивно впливають також на макрорівневі процеси, зокрема через вливання у бюджетні фінансові потоки. Узагальнюючим показником ефективності інвестиційної діяльності за умов ТПР можуть бути обсяги податкових надходжень до державного бюджету, що упродовж 2000–2009 рр. сягнули 167,6 млн. грн. (з них податок на додану вартість — 130,7 млн. грн., податок на прибуток підприємств — 11,6 млн. грн., інші податки і збори — 25,3 млн. грн.). Одночасно за цей період суб'єктами ТПР отримано пільги з оподаткування в обсязі 16,6 млн. грн. Таким чином, позитивне сальдо податкових надходжень завдяки існуванню ТПР Волинської області становило 151 млн. грн.

Виходячи з вище викладеного, запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності за моделлю ТПР у Волинській області має достатні підстави розглядатися у позитивному плані. Головними позитивними чинниками при цьому вважаємо:

- покращення інвестиційного клімату;
- активізацію інвестиційної діяльності;
- розвиток підприємницького середовища;
- потенційні можливості збільшення надходжень до бюджетів різних рівнів;
- зростання виробничого потенціалу;
- економічний розвиток депресивних територій;
- структурну перебудову галузей економіки регіону;
- покращення фінансового забезпечення виробничого розвитку суб'єктів господарювання шляхом використання інвестиційних ресурсів;
- запровадження інноваційних технологій;

- розширення ринків збуту продукції;
- покращення фінансового стану підприємств;
- розширення зовнішньоекономічної діяльності;
- зростання рівня зайнятості та доходів населення;
- скорочення трудової міграції.

Сьогодні суб'єкти СЕЗ діють, незважаючи на призупинення пільгового режиму їх функціонування, і на прикладі Волинської ТІР показують свою ефективність. Недоліки, пов'язані з функціонуванням ряду СЕЗ в Україні, очевидно були наслідком не системної проблемності СЕЗ, а слабкості державного регулювання та контролю їх діяльності.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що територія пріоритетного розвитку — це особлива модель розвитку економіки регіону, спроможна за рахунок преференційного режиму інвестиційної діяльності розв'язати проблеми структурної перебудови господарства, сприяє прискореному соціально-економічному розвитку територій, котрим у силу різних причин притаманна економічна відсталість або втрата попереднього потенціалу росту.

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій на одиницю населення по регіону упродовж 2000–2009 рр. (дол. США) [7]

Враховуючи, що закономірні в період трансформування економіки України диспропорції територіального розвитку потребують управлінських й законодавчих дій, спрямованих на їх подолання, на основі проведеного дослідження вважаємо за правильне повернутися до практики створення територій пріоритетного розвитку. Надання відповідного статусу найвразливішим до економічних проблем територіям, а це — малі міста, що прив'язані до місто-

утворювальних підприємств, котрі припиняють функціонування, визначені відповідно до законодавства України депресивні території, гірські населені пункти тощо, сприятиме ефективному вирішенню проблем регіонального та місцевого розвитку.

Хочемо також наголосити, що подальше використання таких моделей, як території пріоритетного розвитку, супроводжується необхідністю вирішення ряду проблем правового забезпечення їх функціонування та удосконалення системи взаємовідносин суб'єктів господарювання ТПР з державою.

1. Анісімова О. М. Управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О. М. Анісімова. — Донецьк, 2004. — 20 с. 2. Маричева О. В. Управління інвестиційними проектами в умовах ВЕЗ / О. В. Маричева // Фінанси України. — 2003. — № 9. — С. 71–78. 3. Піла В. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія та практика : навч. посіб. / В. Піла, О. Чмир. — К. : Київ. держ. торгов.-екон. ун-т, 1998. — 328 с. 4. Письмак В. П. Региональные аспекты специального режима инвестирования: теория и практика, проблемы и решения / В. П. Письмак. — Донецк : Донеччина, 2000. — 256 с. 5. Сиволап Л. А. Іноземний капітал в економіці України в умовах спеціального режиму інвестиційної діяльності: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.05.01. «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Л. А. Сиволап. — Донецьк, 2004. — 20 с. 6. Стіглиц Дж. Е. Економіка державного сектора / пер. з англ. — К. : Основи, 1998. — С. 551. 7. Статистична звітність про результати функціонування ТПР у Волинській області / відп. за вищ. В. С. Ковалюк. — Нововолинськ : Мікотавр, 2009. — 35 с.

ПРАКТИКА ОПТИМІЗАЦІЇ РАЗВИТТЯ ПІК В РЕГІОНЕ

Раскрытые теоретические основы функционирования территорий приоритетного развития (ТПР) как разновидности специальных экономических зон с присущим им преференционным режимом. Проанализирована практика инвестиционной деятельности субъектов хозяйствования ТПР в Волынской области. На базе оценки социально-экономической эффективности функционирования созданной в Волынской области территории приоритетного развития обоснована роль ТПР в развитии экономики региона и преодолении проблем, связанных с необходимостью структурной перестройки экономики проблемных шахтерских регионов. Обосновано предложение о целесообразности продолжения практики создания территорий приоритетного развития в отдельных регионах Украины.

THE PRACTICE OF OPTIMISATION OF THE DEVELOPMENT PIC IN THE REGION

The theoretical basis of priority development territories (PDT) functioning as the type of special economic zones with the preferential regimen is outlined. The practice of economic entities investment activity of the PDT of Volyn Region is analyzed. On the basis of social and economic efficiency of functioning of the priority development territory created in Volyn region the role of the PDT in development of regional economy and overcoming of problems concerning the necessity of the structural economic reorganization of the problem miner regions is emphasized. The proposals over the efficiency of continuation of the practice of new priority development territories creation in the regions of Ukraine are made.